

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на кваліфікаційну наукову роботу Кустова Віталія Петровича
на тему: «Інформаційне забезпечення управління ціноутворенням
біржових товарів», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертації.

Рушієм розвитку біржової діяльності у 21 столітті є її фундаментальна технологічна модернізація з урахуванням інформаційних технологій. Зокрема це посилення орієнтації біржової інфраструктури на кінцевого інвестора, забезпечення прямого зв'язку між емітентом та інвестором, оптимізація систем управління ризиками, надійність розрахунків за транзакціями, підтримка та забезпечення світових стандартів якості зокрема і інформаційних систем. Нині, переважна більшість бірж використовують системи електронної торгівлі, зокрема через електронні мережі передаються новини, котирування, показники обсягів продажів, будуються графіки та комп'ютерні індикатори. Котирування на біржі йдуть суцільним потоком тому, щоб ефективно обробляти інформацію для прийняття правильного рішення необхідно спеціальне програмне забезпечення – так звані програми технічного аналізу, посеред безлічі програм варто виокремити такі онлайн платформи, що забезпечують постачання фінансових даних учасникам біржового ринку: Bloomberg, FactSet, Capital IQ pricing, Refinitiv Eikon, PitchBook, Mergermarket та інші.

Зростаюча потреба вітчизняної економічної сфери у науково-методичних розробках щодо напрямів удосконалення інформаційного забезпечення ціноутворення на біржові товари та запровадження ефективних інструментів аналізу фінансових даних на біржовому ринку

України підтверджує актуальність і своєчасність поданої до захисту кваліфікаційної наукової роботи Кустова Віталія Петровича.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до програм і планів фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт кафедри маркетингу, підприємництва і організації Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва за темою: «Науково-методологічне забезпечення підприємницької, маркетингової, логістичної діяльності агропродуктового комплексу та розвитку земельних відносин на інноваційно-інвестиційних засадах (державний реєстраційний номер 0116U000001) та кафедри економіки та міжнародних відносин Полтавської державної аграрної академії за науково-дослідною темою «Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання» (державний реєстраційний номер 0111U002780).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформованих у дисертації.

Отримані здобувачем результати кваліфікаційної наукової роботи, сформульовані висновки і рекомендації є науково обґрунтованими, базуються на використанні класичних та новітніх поглядів на теоретичну значущість і практичну цінність інформаційного забезпечення ціноутворення на біржові товари.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів дисертації забезпечується вагомою джерельною базою, достатньо широким спектром використаних наукових методів, здатністю дисертанта до критичного аналізу та узагальнень. Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України, аналітичні огляди і звітні дані, праці провідних фахівців з економічної теорії, аграрної економіки, менеджменту біржової діяльності та результати власних досліджень автора. Кваліфікаційна наукова робота характеризується дотриманням логіко-структурної схеми дослідження при поданні матеріалів та результатів обраної автором теми.

Обґрунтовані в дисертації рекомендації пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами. Відтак, отримані при виконанні кваліфікаційної наукової роботи В. П. Кустова наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації є достатньо обґрунтованими та достовірними.

Теоретико-методичну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу і синтезу; логіко-історичного методу; порівняння та аналогії; причинно-наслідкового аналізу; ретроспективного аналізу; системного підходу; термінологічного аналізу; статистичного і фінансового аналізів; формалізації; когнітивно-імітаційного моделювання; системно-структурного аналізу; графічного методу.

Наукова новизна і достовірність одержаних результатів та висновків.

Наукова новизна результатів кваліфікаційної наукової роботи Кустова В. П. полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних і науково-

практичних засад інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів в Україні і розробці відповідних практичних рекомендацій.

Особливої уваги заслуговують такі винесені на захист наукові положення, отримані у результаті дослідження:

– запропоновано механізм для підвищення ліквідності українських бірж через надання маркет мейкерам механізму безризикового хеджування, зокрема Last look, як механізм електронної торгівлі, дозволяє маркет мейкерам (постачальникам ліквідності (LP): 1) здійснювати контроль за торговельними ризиками перевіряючи ризик ордеру, що отримується від клієнта, на предмет актуальності ціни; 2) ще раз оцінити вигоду і доцільність виконання ордеру, виставленого трейдером безпосередньо перед його виконанням;

– удосконалено структуру категоріального апарату інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів, що, на відміну від інших підходів, включає: 1) інформаційне забезпечення, що передбачає застосування сучасних технологій біржової торгівлі (електронну біржу; інтернет-трейдинг; систему електронної пошти ВІТ eTrade Mail); 2) систему управління, яка реалізується через функції: планування в тому числі й прогнозування, організацію, мотивацію і контроль; 3) ціноутворення як процес становлення біржових цін на біржові товари; 4) біржові товари, які умовно поділяються на три групи: сільськогосподарська сировина, лісові товари і продукти переробки; промислова сировина; фінансові інструменти;

– удосконалено визначення дефініції «інформаційне забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів», яке пропонується розглядати, як: по-перше, сукупність дій зі збору даних, їх систематизації та обробки інформації, необхідної для встановлення оптимальної ціни на

біржові товари; по-друге, зберігання, накопичення, пошук і передача достовірної інформації про ціни біржових товарів в зазначене місце та із визначеною періодичністю за допомогою технічних і програмних засобів у межах компетенцій зацікавленим особам;

– удоскопалено науково-методичні підходи щодо основних протоколів передачі між біржею та її інституційними учасниками, що, на відміну від існуючих підходів, передбачають використання Fix і Fast протоколів даних, зокрема маркет мейкерам потрібно давати FAST (стандартизований протокол обміну ринковою інформацією);

– удосконалено підхід до науково-методичного обґрунтування щодо застосування такого інструменту як контроль Fillratio для задоволення інтересів трейдерів, який, на відміну від відомих раніше, враховує те, що біржа може варіювати Fillratio в діапазоні, що влаштуватиме більшість трейдерів і маркет мейкерів та дозволить досягти балансу між якістю (з точки зору Fillratio) і кількістю (з точки зору обсягу котирувань) ліквідності, що поставляється на біржу;

– сформовано концептуальну модель інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів для прогнозування біржових цін на середньо- і довгостроковий періоди, що залежить від багатьох чинників і включає використання значного обсягу різнобічної інформації, яка, на відміну від існуючих підходів, базується на складових: 1) інформаційних ресурсів (обліковій, довідниково-аналітичній, звітно-статистичній, фінансово-економічній, нормативно-правовій і технічній інформації); 2) аналізі (фундаментальному, атрибутивному, фінансово-економічному, логістичному, технічному, порівняльному і стратегічному); 3) ціновому моніторингу (зборі даних про динаміку цін; обробці і

систематизації даних; аналізі даних, висновках і пропозиціях; поширенні поточної інформації про рівень цін); 4) комп'ютеризації (інформаційних технологіях, програмному і технічному забезпеченні, автоматизованих системах управлінні біржами);

– сформовано концептуальну модель збалансованого розвитку інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів, яка, на відміну від інших, включає: по-перше, підходи (організаційний, локальний, системний (комплексний), функціональний, маркетинговий, процесний, результуючий); по-друге, принципи (системності, стандартизації, сумісності, безпеки даних, ефективності, надійності, пристосування, розвитку (відкритості), продуктивності);

– сформовано концептуальну модель логістичної системи біржової діяльності суб'єктів господарювання, яка на відміну від існуючих включає: 1) логістичний ланцюг: продавець – біржа – покупець, в якому продавець хоче отримати найвищу ціну (пропозиція), в свою чергу, покупець – найнижчу (попит), а завданням біржі є врегулювання цін для всіх сторін; 2) управління та оптимізація матеріального (товарного) потоку (узагальнює процеси постійного переміщення біржових активів) і супутніх йому потоків: інформаційних, фінансових, сервісних (потоки послуг) та ін.; 3) біржовий процес, який складається із трьох послідовних операцій: підготовки біржових торгів; їх проведення (збори, сесії); реєстрації і оформлення угод на біржі; 4) відповідну інфраструктуру (комплекс бірж, брокерських контор, складів та інших матеріальних елементів ринку), що забезпечує здійснення біржових операцій, облік їх результатів, страхові операції та дотримання встановлених правил; 5) критерії ефективності (отримання рівноважної ціни у результаті оптимального співвідношення рівнів попиту і пропозиції); 6)

показник функціонування (тривалість логістичного циклу в просторі та часі, необхідних для оформлення замовлення на доставку біржових товарів). Мета концептуальної моделі полягає в оптимальній організації руху структурованих логістичних потоків з мінімальними витратами у просторі та часі, а до властивостей відносяться: керованість; цілеспрямованість; наявність органу управління; варіативність поведінки; наявність інформаційних комунікацій (як у самій системі, так і між логістичною системою та зовнішнім середовищем); здатність взаємодіяти із зовнішнім середовищем.

Вищезазначене дозволяє стверджувати про достатню обґрунтованість і достовірність основних положень, висновків і рекомендацій кваліфікаційної наукової роботи. Наукові результати, висновки і пропозиції, що виносяться на захист, отримані автором особисто.

Практичне значення одержаних результатів, що отримані дисертантом.

Одержані дисертантом результати мають практичний характер. Зокрема рекомендації щодо структури категоріального апарату інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів використовуються Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної військової адміністрації (довідка № 03.2 – 06/33 від 03.05.2022 р.).

Наукові розробки та окремі рекомендації щодо основних протоколів передачі між біржею та її інституційними учасниками, що передбачають використання Fix і Fast протоколів даних, зокрема маркет мейкерам потрібно давати FAST (стандартизований протокол обміну ринковою інформацією) прийняті до впровадження відділом інновацій та розвитку

Полтавської Торгово-промислової палати (довідка № 24.14-02/208 від 01.04.2021 р.).

Пропозиції щодо концептуальної моделі інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів для прогнозування біржових цін на середньо- і довгостроковий періоди знайшли практичне застосування у діяльності Полтавської районної ради (довідка № 156 від 18.05.2022 р.); пропозиції щодо застосування інструменту контроль Fillratio для задоволення інтересів трейдерів використовуються Аграрною біржею (довідка № 148 від 05.05.2022 р.).

Результати досліджень впроваджені в діяльність ТОВ «Облагропостач» м. Полтава, зокрема механізм збільшення ліквідності українських бірж через надання маркет мейкерам механізму безризикового хеджування, зокрема Last look (механізм електронної торгівлі) (довідка № 13 від 18.02.2022 р.).

Окрім того, окремі результати дисертаційного дослідження впроваджено: до освітнього процесу Національного університету «Києво-Могилянська академія» (довідка № 8/12 від 01.02.2021 р.) та у навчальний процес Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва (довідка № 01-24/1136 від 02.09.2021 р.).

Дослідження з розвитку інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів опубліковані в частині «Інноваційні підходи і методичні інструменти розвитку територій в умовах посткризового відновлення» в рамках наукового міжнародного проєкту за напрямом «Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення» (довідка № 8/12 від 01.02.2021 р. видана Національним університетом «Києво-Могилянська академія»).

Відображення наукових положень в публікаціях.

Наукові положення підтверджені результатами апробації на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і форумах, публікаціями у фахових виданнях України та у міжнародних монографіях і журналах. Всього опубліковано 23 наукові праці, серед них: 2 монографії; 6 статей у наукових фахових виданнях (з них 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до ОЕСР; 5 статей у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних); 14 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій і форуму; в інших виданнях – 1.

Мова та стиль роботи.

Кваліфікаційна наукова робота викладена українською мовою, її зміст, обсяг та структурна побудова повністю відповідають нормам і правилам щодо написання та оформлення дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Висновки і пропозиції відповідним чином аргументовані.

Аналіз дисертаційної роботи.

Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації викладено на 281 сторінці комп'ютерного тексту, з яких основна частина – 259 сторінок. Дисертація містить 25 таблиць, 26 рисунків, список використаних джерел складає 332 найменування і 10 додатків.

Поставлена мета відповідає темі кваліфікаційної наукової роботи. Досягнення окресленої мети розкривається у комплексі завдань. Висновки є

узагальненням досліджень та основою формулювання практичних рекомендацій.

У першому розділі дисертаційного дослідження узагальнено й удосконалено теоретико-методичні засади інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів. Розглянуто існуючі наукові підходи до розуміння характерних особливостей біржової торгівлі та біржової діяльності. Досліджено світовий досвід щодо державного контролю біржової торгівлі в країнах з розвинутою економікою. Розглянуто існуючі наукові підходи до розуміння категорії товарів, що підлягають обігу на біржі, біржових активів та їх види.

У другому розділі автором проведено аналіз інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів. Досліджено особливості організації біржового ціноутворення та цінові ситуації на біржовому ринку, де ціни формуються вільно, а їх рівень визначається на кожному вид товару співвідношенням попиту та пропозиції на конкретний момент біржових торгів. Встановлено, що біржа формує ринкові ціни на основі поточного співвідношення попиту і пропозиції, а вже сформована біржова ціна товару стає індикатором внутрішніх і світових цін.

У третьому розділі дисертації запропоновано для задоволення інтересів трейдерів застосовувати такий інструмент як контроль Fillratio. Досліджено інформаційний потенціал щодо формування логістичної системи біржової діяльності господарюючих суб'єктів. Запропоновано концептуальну модель логістичної системи біржової діяльності суб'єктів господарювання, суть якої полягає в оптимальній організації руху структурованих логістичних потоків з мінімальними витратами у просторі та

часі. Сформована концептуальна модель збалансованого розвитку інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

За результатами аналізу положень наукової новизни, одержаних наукових і практичних результатів дослідження, висновків та рекомендацій, що містяться у дисертації, слід зазначити, що мають місце деякі зауваження і побажання, а окремі висновки автора є дискусійними і потребують подальшого обґрунтування, зокрема:

1. Розділ 1 дисертаційного дослідження суттєво виграє би, якби автор в розрізі теми дослідження в частині здійснення аналізу концептуальних підходів до сутності та значення біржової торгівлі надав більш широке трактування щодо створення правового поля і врегулювання відносин, пов'язаних як із біржовими, так і з позабіржовими деривативними контрактами та обґрунтував взаємну обумовленість торгової інфраструктури яка представлена організованими ринками капіталу у розумінні Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

2. Відповідно до назви підрозділу 1.2, увага автора повинна була б бути сфокусованою на теоретичні та методичні основи структури категоріального апарату інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів. Натомість, роль інструментів технічного аналізу в розрізі пропонуваної автором розробленої концептуальної моделі інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів (с. 60) доречно було б більш широко висвітлити застосування інструментів технічного аналізу та зацентувати увагу на їх місці в біржовій торгівлі в частині забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів.

3. Аналіз особливостей організації біржового ціноутворення та цінові ситуації на біржовому ринку спираються на надмірно звужений набір показників, окремі з яких застосовуються без належного пояснення методики розрахунку. Недостатньо обґрунтованим є вибір автором показників, що відображають аналіз динаміки внутрішніх та експертних цін на сільськогосподарську продукцію, доцільно було б використовувати показники, які вказують на значимість цієї проблеми для національного господарства країни в цілому.

4. В частині дослідження особливостей організації біржового ціноутворення та цінових ситуацій на біржовому ринку, автором недостатньо висвітлено формалізовані методи ціноутворення та методики цінових ситуацій на біржовому ринку.

5. У проведеному дослідженні доречно було б більш широко висвітлити математичні алгоритми концептуальної моделі логістичної системи біржової діяльності суб'єктів господарювання та їх взаємозв'язок із означеними напрямками удосконалення інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів, а не тільки описати архітектурно побудовану концептуальну модель (с. 213).

6. Позиція автора щодо моделі збалансованого розвитку інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів спирається на дослідження концептуальної основи, що включає: по-перше, підходи (організаційний, локальний, системний (комплексний), функціональний, маркетинговий, процесний, результуючий); по-друге, принципи (системності, стандартизації, сумісності, безпеки даних, ефективності, надійності, пристосування, продуктивності, розвитку, прозорості та високих стандартів розкриття інформації) (с. 237), але при

цьому дослідження децю обмежене щодо географічного об'єкту окремої репрезентативної території України та критеріїв їх віднесення до певних категорій.

7. Висвітлення іноземного досвіду інформаційного забезпечення ціноутворення на біржові товари носить фрагментарний, епізодичний характер. На нашу думку, розгляд цього питання і пропозиції щодо використання світового досвіду у вітчизняній практиці мали б стати суттєвим доповненням до результатів кваліфікаційної наукової роботи.

Однак, наведені зауваження у більшості носять дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки теоретичної і практичної цінності опонованої кваліфікаційної наукової роботи. Вказані зауваження характеризують власну наукову позицію опонента та не заперечують авторських шляхів вирішення поставлених проблемних питань.

Висновок

Дисертація Кустова Віталія Петровича на тему «Інформаційне забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів» виконана на актуальну тему, є завершеним, оригінальним і самостійно виконаним дослідженням.

Представлені в дисертації наукові положення, висновки, рекомендації і пропозиції в комплексі поглиблюють теоретико-методичні і науково-практичні засади інформаційного забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів в Україні та розробку прикладних рекомендацій до удосконалення та впровадження ефективних інструментів аналізу фінансових даних на біржовому ринку. У дисертації отримано нові науково-обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють

підвищенню ефективності реалізації як загалом біржового ринку так і його окремих складових.

Дисертація на тему «Інформаційне забезпечення управління ціноутворенням біржових товарів», виконана Кустовим В.П., відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) і рекомендується спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу

Національного авіаційного університету

А. М. Слободяник

